

Partitiivipredikatiivi varhaisnykysuomen kynnyksellä¹

Taustaa

Subjektin, objektin ja predikatiivin sijajakaumaa on tutkittu sekä kirjoitetun että puhutun nykysuomen osalta. Jos tilastoidaan vain nominatiivi-, akkusatiivi- ja partitiivimuotoiset konstituentit, partitiivin osuus eri lauseenjäsenten sijana on seuraava. Kirjoitetussa kielessä partitiivisubjekteja on 8 %, partitiiviojekteja 58 % ja partitiivipredikatiiveja 41 %. Puheessa partitiivisubjekteja on hiukan enemmän (runsaat 10 %), partitiivipredikatiiveja vähemmän (runsaat 30 %), kun taas objektin sijajakauma on lähes sama kuin kirjakielessä. Kirjoitetun kielen frekvenssiluvut perustuvat pääasiassa 1970-luvulla julkaistuun asiaproosaan (HKV 1980: 126—130, 179—184), puhutun kielen luvut Lauseopin arkiston murreaineistoon (Pajunen & Palomäki 1985: 24—28).

Useat tutkijat² ovat eri yhteyksissä kiinnittäneet huomiota siihen, että partitiivi on vanhassa kirjasuomessa selvästi harvinaisempi kieliopillisena sijana kuin nykysuomessa. Kartoittaessani 1980-luvun lopulla 1600-luvun suomalaisten saarnakirjailijoiden partitiivinkäyttöä laskin partitiiviojektien osuudeksi runsaat 40 % ja partitiivisubjektien osuudeksi 3 %; predikatiivin sijana partitiivi esiintyi vain erikoistapauksissa (Forsman Svensson 1989: 57—58; 1990: 21, 31, 39—42). Predikatiivin sijajakauma on muuttunut drastisemmin kuin subjektin ja objektin ja ilmeisesti vasta nykysuomen kaudella viime vuosisadan puolivälistä lähtien (vrt. Sadeniemi 1950: 51—53; Ojajärvi 1950: 240—241). Partitiivipredikatiivi näyttää sitä paitsi edelleen yleistyneen kirjoitetussa kielessä (Martin 1987: 274—278).

Saarna-aineiston perusteella saatoin todeta, että finiittilauseiden predikatiivin sija oli 1600-luvun teksteissä lähes aina nominatiivi (Forsman Svensson 1989: 58—60). Koko aineistosta löytyi

¹ Kirjoitus on aiemmin ilmestynyt vuoden 2000 Kielitieteen päivien konferenssijulkaisussa (ks. Forsman Svensson 2001).

² Esimerkiksi Ojajärvi 1950: 240—241; Denison 1957: 119—122, 228—229; Rapola 1969: 83; Suojanen 1977: 67—68, 91—85; ks. myös Ojansuu 1909: 161, 168.

vain kolmattakymmentä partitiivipredikatiivia, näistä valtaosa pronomineja (*jotakin, mitä, mitään, muuta*). Niinpä partitiivipredikatiivi tuntui olevankin yksinomaan pronominiin varassa, minkä lisäksi indefiniittipronominien *mikään* ja *muu* partitiivit saattavat yhtä hyvin olla kytköksissä kielteisyyteen kuin subjektin tai predikatiivin tarkoitteen jaollisuuteen; näihin pronomineihin liittyvien vertailurakenteiden substantiivit ovat nimittäin säännöllisesti nominatiivissa tarkoitteen jaollisuudesta tai jaottomuudesta riippumatta (*Ei unet ole muuta kuin kuvat ilman olentota; Hänen elämäns ei ole muuta mitään ollut kuin alinomainen kilvoitus*).³ Pronominien ohella Agricolan ja 1600-luvun kirjoittajien teksteissä esiintyy sellaisia partitiivipredikatiiveja⁴ kuin (*olla*) *sukua, velkaa, pahinta lajia, yhtä*, jotka Norman Denison on maininnut tutkimuksessaan suomen partitiivista (1957: 228). Yhteistä kyseisille ilmauksille on niiden fraasimaisuus. Nykysuomessa partitiivipredikatiivin edellytyksenä on joko subjektin tai predikatiivin tarkoitteen jaollisuus. Vanhassa kirjasuomessa samastetaan usein jaoton kokonaisuus ja epämääräinen paljous ja jätetään niin ollen hyödyntämättä partitiivin mahdollisuus ilmaista jaollisuutta. Tästä syystä ainakin vanhimmasta kirjasuomesta puuttuvat varsinaiset partitiivipredikatiivit.

1700-luvun ja 1800-luvun alun partitiivipredikatiiveja

Käydessäni läpi nykyisen tutkimushankkeeni aineistoa, ts. 1700-luvun ja 1800-luvun alun tekstejä, kirjasin kaikki havaitsemani partitiivipredikatiivit. Sellaisia lauseita, joissa oli partitiivipredikatiivi tai useampia rinnasteisia, kertyi runsaat viisikymmentä: suunnilleen kaksikymmentä on peräisin 1700-luvun teksteistä, viitisentoista Gananderin sanakirjan (1787) esimerkistöstä ja loput 1800-luvun alkupuolen almanakoista. Puolensataa partitiivipredikatiivia on aineiston kokoon nähden vähäinen määrä ja osoittaa selvästi nominatiivin pysyneen predikatiivin normaalisijana koko vanhan kirjasuomen kauden. Näiden tapausten pohjalta hahmottuva kuva predikatiivista ei ole kuitenkaan yhtä yksipuolinen ja pronomiivaltainen kuin 1600-luvun saarnoihin perustuva; niinpä 1700-luvun esimerkit voivat antaa vihjeitä siitä, millaisista konteksteista partitiivipredikatiivi on

³ Olen modernistanut tyypiesimerkkien ortografian silloin, kun niistä puuttuu lähdeviite.

⁴ Sadeniemi (1950: 51) toteaa, että hänen Agricolalta poimimissaan partitiivipredikatiiveissa on “vain yksi selvältä näyttävä distributiivinen tapaus: *Joinenga Caunistos ei pidhe oleman wlconaista hiuxien palmicoisa, ia cullan ymberirippumisesa* (II 605—)”. Huomattakoon, että tässäkin Agricolan lauseessa on kieltosana (*kaunistos ei pidä oleman ulkonaista*), joten partitiivipredikatiivi ei välttämättä ole “distributiivinen” vaan sen käyttöön on voinut vaikuttaa kieltosanan läheisyys.

lähtenyt laajentamaan reviiriään.

Partitiivipredikatiivi on 1700-luvun aineistossa aivan kuten 1600-luvun saarnoissakin melkein säännöllisesti yksikössä. Ainoat poikkeukset ovat Gananderin sanakirjan esimerkit *Muju ei ole muuta kuin hienoja ja pieniä kiviä* (pronominiin liittyvän vertailurakenteen substantiivi on monikon partitiivissa) ja *On se viimeisiä tohtareita* (ts. kyseinen lääkäri on ammattikuntansa kehuimpia) sekä monikollisen subjektin (*nuokin, ne*) sisältävät predikatiivilauseet *Mitä höytäleitä nuokin lienevät?* ja *Hänen vedättämiä hirsjiänsä ne on*. Niissä harvoissa partitiivipredikatiivillisissa lauseissa, joissa subjekti on monikollinen, predikatiivina on edellä mainittuja Gananderin esimerkkejä lukuun ottamatta fraasinomainen ilmaus (esim. *ovat sukua*). Monikolliseen subjektiin liittyvä muunlainen predikatiivi on säännöllisesti nominatiivissa (*Me olemme halvat Jumalan edessä*). Olen jakanut kirjaamani partitiivipredikatiivit neljään ryhmään predikatiivisaneen (= P) sanaluokan ja merkityksen perusteella. Kategoriat ja niitä kuvaavat tyyppiesimerkit ovat seuraavat:

1. Unet ovat *jotakin* olevanans. (P = pronomini)
2. Sannan pitää oleman *karkiata laatua*, jospa se *mujuaki* olisi.
(P = laatua yms. ilmaiseva substantiivi)
3. Sepä nyt *hekotusta* on. (P = teonnimijohdos)
4. Olut ei saa olla *tuoresta* eikä *aivan vanhaa*. (P = adjektiivi)

Kaksi ensimmäistä ryhmää edustavat jo 1600-luvun aineistossa esiintyneitä tapauksia, joskin laatua tai luokkaa ilmaisevien substantiivien ala on laajentunut. Ryhmiin kuuluu noin puolet aineiston partitiivipredikatiiveista; substantiiveja on kolme neljännestä ja pronomineja vain neljännes, ts. suhde on päinvastainen kuin 1600-luvun aineistossa. Kolmannen ja neljännen ryhmän tyyppisiä predikatiiveja ei esiintynyt vielä 1600-luvun teksteissä. Käsittelen aineiston partitiivipredikatiivit tyyppiesimerkeittäin (1—4) ja esittelen niiden jatkoksi lausetyypin, jonka “predikatiivi” on tulkittava toisin (5).

1. Unet ovat *jotakin* olevanans

Pronominipredikatiiveina esiintyvät partitiivit *jotakin, mitään* ja *muuta*, joista kahta jälkimmäistä seuraa yleensä vertailurakenne (*ei mitään muuta kuin x*). Kuten totesin 1600-luvun tapauksista, partitiivius voi olla kieltolauseissa kytköksissä kielteisyyteen; kieltosana on yleensä välittömästi

pronominin eikä kopulan edellä. Sitä paitsi pronomini­predikaatiivin kanssa rinnasteinen substantiivi on nominatiivissa (*olemme halvat ja ei mitään*) samoin kuin lähes poikkeuksetta vertailurakenteiden substantiivit (pari esimerkkiä kirjoituksen alussa). Adjektiivisesta nominatiivipredikaatiivista nykysuomessa ks. Yli-Vakkuri 1969.

(1)

Pazelius 1764: 6 Tämä on cuitengin *jotakin* olewanans; Ganander 1787 oli­pa se *jotakin* ‘det var något’ (s.v. *jotain*); mujumaa, ej ole *muuta* kuin *hjenoja ja pjeniä kiwiä* (s.v. *muju*); Stenbäck 1750: 38 Nämät hartaat taiwaan ajatuxet owat jo uscon cansa secoitetut, ja ei *muuta* cuin yxi Jumalan Waldacunnan *odottaminen*; Almanakka 1782 joca [englantilainen Orchard­ruoho] ei *mitän muuta* ole, cuin meidän — — Hund-Cring; Ganander 1787 joka ei *muuta* kuin kauhna-sjemen ole ‘odugligt skallfrö’ (s.v. *kauhna*); Frosterus 1791: 98 me olemme *halwat ja ei mitän* Jumalan edesä

2. Sannan pitää oleman *karkiata laatua, jospa se mujuaki olisi*

Toisen ryhmän paristakymmenestä predikaatiivi-ilmauksesta runsaat puolet sisältää laatua, luokkaa, kuuluvaisuutta yms. ilmaisevan sanan (näytteet 2a): *heimo, laatu, laji, sortti, suku, synty, väri* (vrt. Agricolan ja 1600-luvun tekstien ilmauksia *olla jtk lajia ja olla sukua*). Tällaiset predikaatiivit muistuttavat adverbiaaleja, minkä huomaa mm. siitä, että muunkielisiin vastineisiin tarvitaan prepositio tai esimerkiksi genetiivi kuten saksassa (ruots. *Vi är av samma slag*; engl. *We are of the same kind*; saks. *Wir sind gleichen Art*). Partitiivin sijasta tapaakin satunnaisesti elatiiveja, esim. *mistä laadusta ja luonnosta se on* ‘av vad art, slag och natur är den’ (Ganander 1787) ja *rieska* — — *taitaa olla erinäisestä ladusta* (Almanakka 1808). Muut tähän ryhmään kuuluvat predikaatiivit (näytteet 2b) ovat ainesanoja tai niihin rinnastuvia (*mujakka* ‘degsyra’, *muju* ‘klapperjord’ [‘vierinkivisora’], *tulo* ‘rikkaus, rahamäärä’, *savi*). Huomattakoon myös fraasit *olla yhtä isää, toista äitiä* sekä *olla menevätä miestä* ‘mennyttä miestä’, jotka Ganander on kirjannut sanakirjaansa.

(2) a.

Stenbäck 1771: 8 mitä hänelle *welkaa* oltiin — — ; Ganander 1787 tämä on minulle *welkaa* ‘han är mig skyldig’ (s.v. *welka*); 1784: 40 wieraat jotk’ ei olleet *sukua* ei *syntyä*; s. 82 ei mingään kansa olla nijn *liki sukua* ja ystäwydes, kuin rahan kautta; Almanakka 1768 Tämän

tapainen Sawi on paljo Mergelin eli Maan-ytimen *heimoa*; 1775 caxi laatua [hamppua], joista yxi on *coiras sucua*; 1785 sannan pitää oleman *karkiata laatua*, jospa se *mujuaki* olisi; Ganander 1787 ej se *sitä laatua* ole ‘det är ej det slaget’ (s.v. *laatu*); en ole *lajja* laulaitten ‘jag hör ej till poeternas söner’; *mitä lai* tämä on ‘vad sort är detta?’ (s.v. *lai*); mitä *färiä* se on? ‘av vad färg är det (s.v. *färi*); lapset on *yhtä isää, toista äitiä* ‘vara av en fader, en moder’ (s.v. *lapsi*); on se *wijmmeisiä tohtareita* ‘den sämsta, oduglig’ (s.v. *wijmmeinen*); *menewätä miestä* se on ‘han är på uthällningen av livet’ (s.v. *menewä*); Almanakka 1815 waxiinarupuli ‘istutusrokote’ on hawaittu olewan *kahta eri sortia*; jos se waxiina on ollut *sitä kelwollista taikka kelwotoinda sortia*

b.

Almanakka 1785 Elatus [korintekeminen] sijs ei ole nijn *tunduata tuloa* Waldacunnallen; mutta — — warallansa yhteistä hywää auttelewa; 1790 jos peldomaa on *kijndiätä sawea*; Ganander 1787 ompa se *hywää mujakkaa* ‘det var rätt surt’ (s.v. *mujakka*)

3. Sepä nyt *hekotusta* on

Kolmannen ryhmän esimerkit ovat kaikki peräisin Gananderin sanakirjasta ja ilmiselvää kansankieltä. Lausumat ovat puhujan kannanottoja tapahtuneeseen, kommentteja tai huudahduksia, joissa on usein mukana jokin tehostava partikkeli (*pA, hAn, nyt, vasta*). Lausumien predikatiivit ovat lähellä eksistentiaalilauseiden subjekteja; esim. *Sepä nyt hekotusta on* rinnastuu helposti ilmaukseen *Siinäpä hekotusta* [on] tai *Voi mitä hekotusta* (vrt. Itkonen 1975: 93—94).

Ilmaustyyppi on ollut käytössä kansankielessä, koska Ganander on esittänyt siitä useita näytteitä, mutta sille ei ole ollut käyttöä 1700-luvun teksteissä joko siksi, että ilmaukseen tarvittiin tietynlainen konteksti, tai siksi, että asiat ilmaistiin kirjoituksessa toisin. (Nykytekstien teonnimipredikatiiveista ks. Forsman Svensson 1994: 611—613.) Toisaalta Gananderilla on myös tapauksia, joissa samassa kontekstissa esiintyy teonnimen nominatiivi, esimerkiksi *se pä jytykin on* (s.v. *jytinä*), *sepä hirnuaminen on* ‘det var då ett ledsamt flinande’ (s.v. *hirnuaminen*), *on sekin juonitteleminen* ‘det är och ett konstlande’ (s.v. *juonitteleminen*).

(3)

Ganander 1787 kass se wasta *höröttämistä* on ‘det är först ett stort skrattande’ (s.v. *höröttämistä*); on yhtä *jonotusta*, on hän sekin *jonotusta* ‘[det var väl] en ledsam ton’ (s.v.

jonotus); sepä kuntturis *olemista* on i.e. *paljon turhaa puhetta* (s.v. *jaaritus*); sepä nyt *hekotusta* on ‘det var ett fasligt skrattande’; sepä wast’ on *liehakoitzemist’!* (s.v. *liehakoitzeminen*); sepä wasta *solottamista* on ‘ett skvalande’ (s.v. *solottaminen*); se wasta *manguttamista* on ‘det är ett skamlöst tiggande’ (s.v. *manguttaminen*)

Olen kirjannut Gananderin sanakirjasta kaksi esimerkkilauseetta, joissa monikolliseen subjektiin (*nuokin, ne*) liittyy monikollinen substantiivipredikatiivi (näytteet 4). Koska nämä kielinäytteet ovat aineistoni ainoat esimerkit sellaisesta predikatiivilauseesta, jossa on monikollinen subjekti ja monikon partitiivissa oleva substantiivipredikatiivi, esittelen ne tämän kategorian yhteydessä, vaikka tapaukset poikkeavat muista esimerkeistä. Huomattakoon, että subjektina on kummassakin näytteessä pronomini.

(4)

Ganander 1787 *mitä höytäleitä* nuokin lienewät ’små genier, som slarvor till skepnader och alls intet ändå (s.v. *höytäles*); hänen *wedättämiä hirsjänsä* ne on ’stockar som han låtit framsläpa’ (s.v. *wedättämä*).

4. Olut ei saa olla *tuoresta* eikä *aivan vanhaa*

Neljännän ryhmän partitiivimuotoiset adjektiivipredikatiivit ovat aineiston uutta antia; samoin kuin edellisen ryhmän teonnimipartitiivit sekä Gananderin sanakirjan monikkopartitiivit ne merkitsevät partitiivipredikatiivin uutta aluevaltausta. Vain muutama esimerkkilauseista on peräisin 1700-luvun teksteistä (näytteet 5a), useimmat olen poiminut 1800-luvun alun almanakoista (5b). Ainoa useita kertoja esiintyvä adjektiivipartitiivi on *mahdollista*, ja kontekstina on lähes poikkeuksetta fraasi *niin paljon ~ vähän kuin mahdollista* [on]. Kyseisissä ilmauksissa subjekti on täydennettävä kontekstin perusteella ja subjektiksi hahmottuu yleensä jokin lauseessa ilmaistu asianlaita, toisin sanoen ‘se, että jotakin tapahtuu’ tai ‘se, että jotakin tehdään’. Vuoden 1820 kieliasultaan savolaisen almanakan näytteessä kielipiillisena subjektina on 1. infinitiivi.

Gananderin sanakirjan esimerkit ovat adjektiiviryhmässäkin nähtyyn tai kuultuun liittyviä kommentteja, joissa asiaan viitataan anaforisella *se*-pronominilla (esim. *Lystiäpä se oli*). Gananderin predikatiivi *onetta* pohjautuu sanakirjan mukaan adjektiiviin *onet ~ onhe* ‘oduglig, mager’ (vrt. NS s.v. *one*), ja lausuman *hän* on tulkittava *hAn*-liitepartikkeliksi (vrt. Forsman

Svensson 1998: 26—27). Subjektina on tässäkin *se*-pronomini, jonka oletan viittaavan puhujan näkemään ilveilyyn ('onpahan sekin kamalaa, kun noin ilveilee'). Pronominin *se* tulkitseminen henkilötarkoitteiseksi (*sekin, kuin* = 'se joka') ei nähdäkseni tule kyseeseen juuri *one(t)*-adjektiivin partitiiviuden vuoksi. Muissa näytejakson tapauksissa subjektina on ainesana (*vaksiina* 'rokote', *istutusvisva* '(eräänlainen) rokote', *tärpättiöljy, olut, multa, potaska*) tai toimintaa tai käyttäytymistä merkitsevä teonnimi (*meno* 'käytös', *löylyn heittäminen*).

(5) a.

Stenbäck 1771: 10 tyhmää ja pahanlaatuista menoa wihatan sentähden, että se nijn *rumaa, häpiällistä, wahingollista ja sopimatoinda* on; mutta wijsasta ja hywänlaatuista menoa racastetaan sentähden, että se nijn *caunista, cunniallista, hyödyllistä ja sopiwata* on — — Jumalan ja ihmisten racastajalle; s. 12 caiki mitä walaisematoin ja pyhittämätöin ihminen — — tekee — — ei se ole ikänäns nijn *wilpitöindä*, ei coscan nijn oman woiton *pyytämätöindä*, ei nijn *puoltamatoinda*, ei nijn *uscollista, wapaehtoista ja sydämmellist'*, cuin — — ;
Ganander 1787 *lystiäpä* se oli 'det var roligt' (s.v. *lysti*); *ming färist* se on ? (s.v. *färi*): ompa hän *onetta* sekin, kuin tuota ilwettä pitää (s.v. *onhe*); 1788: 81 keitetään — — padosa *sixi* kuin tulee ruskiaksi kuin wjeret, josta annetaan Eläimelle 1/2 korttelia, 1/2 korttelisa olutta, joka ei saa olla *tuoresta* eikä aiwan *wanhaa*

b.

Almanakka 1762 saadaan sen [potaskan] edestä 10, 12 ja 15 Talaria leiwiskästä — — jos se *hywää* on; 1805 mutta se [istutusvisva] on wähemmin *päälle luotettawaa*; 1815 että se *waxiina* — — oli ollut *kelwollista* ja *hywin menestynnyttä*; 1817 Löylyn heittäminen on hawaittu olewan *hyödyllistä* kuidun eroittamisexi; 1820 Että hankkia itellensä parempata Lammas-laatua ei ole aina *mahollista*; 1826 [tehtaassa tehdään työt] nopiammasti *kuin* käsillä *mahdollista* on; tultaisiin niin wähällä työllä *kuin mahdollista* on aikaan; 1830 [Paimenet eivät] salli niin paljon *kuin mahdollista* on, hänen [karjan] omasa wallasansa käydä, ruokaa eli wettä etsimäsä; Jos Terpenttiini-öljy on *mustan näköistä* ja haisee Terwalta kaataan se — — taas pannuun; 1835 Ojittaissa sellaista alankomaata, joka on niin *wetelää* ettei tahdo pysyä lapiolla

Esimerkkeinä normaalikäytännöstä, toisin sanoen nominatiivimuotoisista *mahdollinen ~ mahdotoin* -predikatiiveista seuraavat näytteet: *Tätä sydämen kipua wastanseisoa on lapsellä mahdotoin* (Saxberg 1776: 6); *Eli olisko se mahdollinen että se suuri Jumala jotakin tekisi turhaan*

(Frosterus 1791: 60); *jota* [kirjoitustaitoa] *ilman mahdottomin on jälkeen jäneille, edellä-menewäisiä asioita tietä anda* (Almanakka 1709); *nijn paljon cuin mahdolinen on* (Almanakka 1826).

5. Jumalan edessä ei ole mitään mahdotointa

Sellaisia lauseita, joissa on *olla*-verbi ja kaksi partitiivimuotoista tai sellaiseksi tulkittavaa nominaalifraasia, löytyy vanhoista teksteistä jo Agricolasta lähtien (Forsman Svensson 1990: 42—43). Yleisiä ovat etenkin raamatunsäkeen *Jumalan edessä ei ole mitään ~ yhtään asiata mahdotointa* variantit, joiden esikuvia on Raamatussakin useita (esim. Luuk. 1: 37). Tapaukset voi rinnastaa sellaisiin nykysuomen lauseisiin kuin *Kouluja on hyviä ja huonoja* (= On hyviä ja huonoja kouluja). Kyseessä ei olekaan predikatiivilause vaan eksistentiaalilause, jossa predikatiivin tuntuinen konstituentti (*mahdotointa*) on tulkittava pääsanastaan lohjenneeksi attribuutiksi (vrt. Hakulinen & Karlsson 1979: 191—192). Toisaalta 1600- ja 1700-luvun esimerkit on luontevinta modernistaa predikatiivilauseiksi, ja näin on tehty nykyisessä Raamatussa (Luuk. 1: 37 *sillä Jumalalle ei mikään ole mahdotonta*).

Vanhan kirjasuomen esimerkit ovat jonkinlaisia eksistentiaalilauseen ja predikatiivilauseen välimuotoja, ja konstituenttien partitiivius on niissä kytköksissä toisaalta kieltosanaan, toisaalta siihen, että niiden subjekti-NP:hen kuuluu vanhan kirjasuomen kieltolauseissa herkästi partitiivistuva indefiniittipronomini *mikään*. Pronominien partitiivit *mitä, mitään, monta* esiintyvät sitä paitsi vanhassa kirjasuomessa kieliopillisten sijojen leksikaalistumina, niin että partitiivi on mahdollinen myös ei-eksistentiaalisen lauseen subjektin sijana (Forsman Svensson 1990: 28). Yhden konstituentin partitiivius saattaa laukaista myös toisen partitiivin⁵, kuten katson käyneen Anders Pacchaleniuksen (1667) lauseissa, joissa on (yllättävä) adjektiivinen partitiivipredikatiivi (E6a *Monda hillimätöindä lasta on nijn pahan ilkistä, että — — ; Monda Lasta on nijn pahantapaista, ettei — —*). Predikatiivin (*pahanilkistä, pahantapaista*) tulkinta lohjenneeksi attribuutiksi lienee tässäkin mahdollista, mutta luontevin on predikatiivi: *Monet vallattomat lapset ovat niin pahanilkisiä*.

(6)

⁵ Partitiivimuotoinen subjekti-NP ei tosin välttämättä partitiivista predikatiivia: *monta arwotusta on yhdenkaltaset* (Ganander 1783 esip.). Vrt. *Täsä on taas colme asianhaaraa waarinotettawaa* (Stenbäck 1750: 33).

Stenbäck 1771: 16 Mitä *vilpitöindä* ja toden *oikiata* niissä on, se saa — — ; Frosterus 1791: 11 Sinun edesäs *ei ole mitän salattu* [/salattu/ tai /salattuu/], ei pimeys ole — — pimeys; s. 70 Totisesti hän on Jumala jonga edesä *ei ole mitän mahdotoinda*; s. 8 Täsä mahdamme — — hämmästyä sitä käsittämätöindä woima, jonga edesä *ei ole mitän mahdotoinda*; Almanakka 1823 [Seura tiedusteli talonpojilta] *mitä* hänen talonpidossansa *oli muutettawaa, eli* kukatiesi *uutta ja tuntematonta*, mutta niin *hywää* että se ansaitsi tulla muuallakin tutuksi; 1826 Jolla *ei ole* kuin wäähä palainen liinaa *walaistawaa*, ei hän woi sellaista pitää

Näytejakson (6) tyyppiset välimuotolauseet partitiivikonstituentteineen ovat voineet toimia siltana partitiivipredikatiiveihin tai ainakin edistäneet sellaisten käyttöä (vrt. näytejakson 5b *mahdollista*-tapauksia). Siltana saattoivat nähdäkseni toimia myös vanhan kirjasuomen kvanttorilauseet, joiden 1600-luvun asuja ovat esimerkiksi seuraavat: *Monta on Herraa*; *Kaksitoistakymment on päivän hetkee*; *Enkelit ovat monta luvusta*; *Enkelit ovat usiat ja monet*. (Agricolan predikatiivi- ja kvanttorilauseista ks. Häkkinen 1994: 327—330.) 1700-luvun aineistosta näytteeksi Juhana Frosteruksen lause *että he* [kukat] *laatuansa owat monia tuhansia* (1791: 36), jonka erikoisuutena — ja edellisen vuosisadan käytänteestä poikkeavana piirteenä — on monikon partitiivi kvanttorin sijana.

Lopuksi

Kirjoitettujen tekstien perusteella näyttää siltä, että predikatiivin sijanvalinnassa ei tapahtunut suuriakaan muutoksia 1700-luvun aikana. Samoin kuin Agricolan ja 1600-luvun saarnakirjailijoiden teksteissä predikatiiveina esiintyvät eräiden pronominiin partitiivimuodot (*He ovat olevanans jotakin*, *Me olemme halvat ja ei mitään Jumalan edesä*). Partitiivimuotoisten lajia, luokkaa, aluetta yms. ilmaisevien predikatiivien sijana partitiivi on yleistynyt mm. tapauksiin (olla jtk) *lajia, laatua, sorttia, sukua, väriä*. Uutta 1600-luvun aineistoon nähden ovat sellaiset 1700-luvun tekstien esimerkit, joissa partitiivipredikatiivi on jaollistarkoitteinen substantiivi mutta ei yhtä selvästi laatua ilmaiseva kuin edellä mainitut sanat. Yleisimpiä ovat puhtaat ainesanat (esim. *jk on savea ~ mujua*) ja kansankielisten sanakirjaesimerkkien teonnimijohdokset (*Sepä nyt hekotusta on*). Eräät tällaisten lausumien kielenpiirteet (mm. liitepartikkelit *pA* ja *hAn*) osoittavat, että näytteet ovat lähinnä peräisin savolais- ja pohjalaismurteiden alueelta (Forsman Svensson 1998: 22—28). Murretaustalla tuntuisi olevan tässä merkitystä.

Vielä selvempi askel nykysuomen suuntaan ovat partitiivimuotoiset adjektiivipredikatiivit, joita alkaa esiintyä teksteissä 1700- ja 1800-luvun vaihteessa. Adjektiiveilla predikoidaan jaollistarkoitteisista subjekteista, joko ‘aineista’ tai ‘toiminnasta’ (subjektina on teonnimi tai tekemiseen viittaava anaforinen pronomini): *Olut ei saa olla tuoresta eikä aivan vanhaa; Tärpättiöljy on mustan näköistä; Löylyn heittäminen on hyödyllistä; Lystiäpä se oli.* Tällaiset esimerkit ovat peräisin 1700-luvun pohjalaisilta kirjoittajilta ja sellaisista 1800-luvun alun almanakoista, joiden kirjoittajia (suomentajia) voi murrepiirteiden perusteella pitää pohjalaisina tai savolaisina. Partitiivi näyttää ensin vakiintuneen yksiköllisiin ainesana- ja teonnimisubjekteihin viittaavien adjektiivipredikatiivien sijaksi. Aineistossa on vain pari tapausta, joissa monikolliseen jaollistarkoitteeseen subjektiin viittaava predikatiivi on monikon partitiivissa; subjektina on tällöin pronomini (esim. *Hänen vedättämiä hirsjiänsä ne on*). Tällaisen predikatiivin sija oli normaalisti nominatiivi: *He ovat pahantapaiset*. Subjektin partitiivistava kvanttori saattoi tosin laukaista myös predikatiivin (yksikön) partitiivin: *Monta lasta on pahantapaista*. Monikon partitiivissa predikatiivi on myös Gananderin sanakirjan lauseissa *Muju ei ole muuta kuin hienoja ja pieniä kiviä* ja *On se viimeisiä tohtareita*. Näissäkin partitiivit ilmaisevat laatua, luokkaa tai kuuluvuutta: ‘vierinkivisora on koostumukseltaan pieniä kiviä’, ‘tohtori on ammattikuntansa kehnoimpia’ ja ‘hirret ovat (osa) hänen vedättämistään’.

Virittäjän palstoilla predikatiivia pohtinut Matti Sadeniemi (1950: 47—50) arvelee partitiivipredikatiivin kehityksen kulkeneen seuraavasti. Vanhinta käyttöä edustaisi “partitiivinen predikatiivi”, toisin sanoen tapaus *Mies on suurta sukua* tai *Veitsi on terästä*, josta olisi kehittynyt “partitiivis-distributiivinen” predikatiivi (esim. *Kiinalaiset ovat mongoleja, Cajander ja Erkko ovat nimekkäimpiä runoilijoitamme*). Lopuksi “distributiivinen” partitiivi olisi korvannut “totaalisen” tapauksissa, joissa subjektin tarkoite oli jaollinen: esimerkiksi tapaus *He ovat seppiä* olisi johtanut tapauksiin *Viina on juovuttavaa, Pojat ovat iloisia*. (Vrt. Yli-Vakkuri 1969.) Saman vuoden Virittäjässä partitiivista kirjoittanut Aulis Ojajärvi (1950: 241) arvelee, että partitiivipredikatiiveina ovat alkuaan esiintyneet vain yksikölliset substantiivit (*Me olemme samaa sukua*). Ojajärven mukaan kehityksen alkuaikoina ei olisi ollut mahdollista sanoa *Me olemme ystäviä, Vesi on kylmää* tai *Puut ovat pitkiä*. Tällaisten Ojajärvi katsoo syntyneen analogiakehityksen ja partitiivistumistendenssin tuloksina. Hän toteaa lopuksi, että partitiivi on ollut suomessa “erityisesti predikatiivin kohdalla voimakkaasti ekspansiivinen”, mistä syystä partitiivin käyttö on suomessa paljon laajempaa kuin muissa ims. kielissä (mts. 242).

Aineistoni partitiivitapausten perusteella näyttää siltä, että Sadeniemi ja Ojajärvi osuivat oikeaan partitiivipredikatiivin kehitystä pohtiessaan. Varhaisin on ollut tyyppi *on sukua ~ savea*

(samaa luokkaa voi lukea myös tyyppi *on hekotusta*). Kyseeseen on tullut vain yksikön partitiivi. Seuraava askel on ollut tyyppi *x ja y ovat nimekkäimpiä runoilijoitamme*, jota edustaa Gananderin esimerkki *On se viimeisiä tohtareita*. Oikeaan osunut lienee myös Matti Sadeniemen hypoteesi, että tyyppi *Pojat ovat iloisia* on syntynyt vasta sen jälkeen, kun tyyppi *He ovat seppiä* alettiin käsittää distributiiviseksi (vrt. *Muju on pieniä kiviä* ja *Mitä höytäleitä nuokin lienevät*).

Kirjallisuutta

Almanakat 1705—1835. Helsingin yliopiston kirjaston mikrokorttikokoelma.

DENISON, NORMAN 1957: *The Partitive in Finnish*. Suomalaisen tiedeakatemia toimituksia B: 108. Helsinki.

FORSMAN SVENSSON, PIRKKO 1989: Subjektin, predikaatiivin ja objektin sijoista vanhassa kirjasuomessa. *Acta Universitatis Ouluensis* B 14 s. 55—64. Oulun yliopisto.

— 1990: *Vanhinta kirjasuomea 4*. 1600-luvun lauseoppia. Käsikirjoite. Institutionen för finska, Umeå universitet.

— 1994: 1600-luvun tekstien liitepartikkelit. — *Virittäjä* 98 s. 377—405.

— 1998: Tuleppas siihen nenäilemään. Pragmaattiset liitepartikkelit 1600- ja 1700-luvun diskurssissa. — *Muotoja ja merkityksiä vanhasta suomesta nykysuomeen* s. 1—35. Institutionen för finska, Umeå universitet.

— 2001: Partitiivipredikaatiivi varhaisnykysuomen kynnyksellä. *Acta Universitatis Ouluensis* B 41 s. 46—54. Oulun yliopisto.

FROSTERUS, JUHANA 1791: *Hyödyllinen Huwitus Luomisen Töistä*. Turusa.

GANANDER, CHRISTFRID 1783: *Suomalaiset Arwotuxet, Wastausten kansa*. Helsingin yliopiston kirjaston mikrokorttikokoelma.

— 1784. *Uudempia uloswalituita Satuja*. Kootut, ja Suomexi tulkitut Wuonna 1783 Christfrid Gananderilda. Helsingin yliopiston kirjaston mikrokorttikokoelma.

— 1787. *Nytt Finskt Lexicon*. Alkuperäiskäsikirjoituksesta ja sen näköispainoksesta toimittanut Liisa Nuutinen. SKST 676, KKTK:n julkaisuja 95. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskus 1997.

— 1788. *Eläinden Tauti-Kirja*. Stockholmissa. Helsingin yliopiston kirjaston mikrokorttikokoelma.

HAKULINEN, AULI & FRED KARLSSON 1979: *Nykysuomen lauseoppia*. SKST 350. Helsinki:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

HKV 1980 = Hakulinen, Auli—Karlsson, Fred—Vilkuna, Maria. *Suomen tekstilauseiden piirteitä: kvantitatiivinen tutkimus*. Publications No. 6. Department of General Linguistics. University of Helsinki.

HÄKKINEN, KAISA 1994: *Agricolasta nykykieleen. Suomen kirjakielen historia*. Porvoo: WSOY.

KKTK = Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

ITKONEN, TERHO 1975: *Näillä näkymin. Kirjoituksia nykysuomesta ja sen huollosta*. SKST 316. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

MARTIN, MAISA 1987: Adjektiivipredikatiivin sijasta. — *Virittäjä* 91 s. 274—278.

OJAJÄRVI, AULIS 1950: Partitiivista ja sen käyttöalan laajentumisesta. — *Virittäjä* 54 s. 236—242.

OJANSUU, HEIKKI 1909: *Mikael Agricolan kielestä*. Suomi IV: 7.

PACCHALENIUS, ANDREAS 1667: *Cantio cygnea*. Turusa.

PAZELIUS, MATTHIAS 1764: *Christillinen Walmistus Mieluiseen ja Autualliseen Cuolemaan*. Ruumissaarna. Turusa. Helsingin yliopiston kirjaston mikrokorttikokoelma.

PAJUNEN, ANNELI & ULLA PALOMÄKI 1985: *Tilastotietoja suomen kielen rakenteesta 2*. KKTK:n julkaisuja 31. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Pyhä Raamattu. Vanha testamentti. XI yleisen Kirkolliskokouksen vuonna 1933 käytäntöön ottama suomennos. Uusi testamentti. XII yleisen Kirkolliskokouksen vuonna 1938 käytäntöön ottama suomennos. Suomen Piiphiaseura. Tampere: Hämeen Kirjapaino Oy 1962.

RAPOLA, MARTTI 1969: *Vanha kirjasuomi*. 3. painos. Tietolipas 1. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

SADENIEMI, MATTI 1950: Totaalisesta ja partiaalisesta predikatiivista. — *Virittäjä* 54 s. 46—53.

SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia.

SUOJANEN, M. K. 1977: Mikael Agricolan teosten indefiniittipronominit: totalitiivit. SKST 334. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

SAXBERG, JOHAN 1776: *Ruumis-Sarna — — Anna Karlowna von Woronzowalle*. St. Peterborissa. Helsingin yliopiston kirjaston mikrokorttikokoelma.

STENBÄCK, THOMAS 1750: *Se cuoleman catkeruden makeuttawa Jumalan Lasten Autuus*. Ruumissaarna. Stockholmis. Helsingin yliopiston kirjaston mikrokorttikokoelma.

— 1771. *Wanhurskauden Catomatoin Cunnia-Kruunu* (muistopuhe kuningas Adolf Fredrikin hautajaispäivänä). Stockholmis. Helsingin yliopiston kirjaston mikrokorttikokoelma.

YLI-VAKKURI, VALMA 1969: Miksi pojat joskus ovat iloiset? Adjektiivisen nominatiivipredikatiivin esiintymisedellytyksistä. Juhlakirja Paavo Siron täyttäessä 60

vuotta. *Acta Universitatis Tamperensis* A: 26 s. 257—268. Tampere.